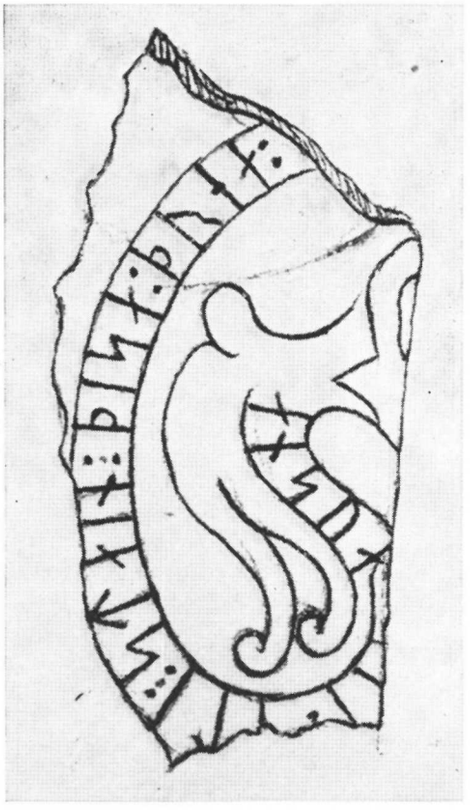

Fig. 178. U 1013. Ärentuna kyrka.
Efter teckning i F l 4 b.

Fig. 179. U 1013. Ärentuna kyrka.
Efter B 513.

Till läsningen: Första runan på det bevarade stycket kan icke ha varit annat än ett **r**. Därefter nedre delen av fem raka stavar. Till den näst sista finns spår av en bst upptill (**l** eller **t**). — Teckningen i F l 4 b har tydligt 1—5 **ansua**. Därefter nedre delen av fem stavar, den sista med en bst upptill (**l** eller **t**). 11 **i**, 17 **a** saknas. 22—25 **þrea**. — B 513: 1—5 **n̥sus**. Därefter nedre delen av två stavar, ett tydligt **r**, följt av två stavar och 11 **i**. 17 **a**. 22 **þ** saknas. — O. Celsius påträffade två fragment »af eodem lapide». Det större fragmentet hade inskriften: **e̥nsua ... risti : stai̇na : þisa : ... :**; det mindre: **in : hia - - ot · a ...**

Om namnet *An(d)svarr* (*Ansurr, Assurr*) se U 276.

1014. Ärentuna kyrka.

Pl. 51.

Litteratur: B 515, L 218, D 1: 221. J. Bureus, F a 6 s. 64 n:r 96 (Bureus' egen uppteckning), F a 10: 2 n:r 25, F a 5 n:r 493, F a 1 s. 105; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 72, F l 1 n:r 58; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 51; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 427; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 17; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 109; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (F a 10: 2), kopparstick (F f 6 n:r 194); Rhezelius, teckningar (F a 10: 1 och F l 1); osign. träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 515; Dybeck (D 1: 221).

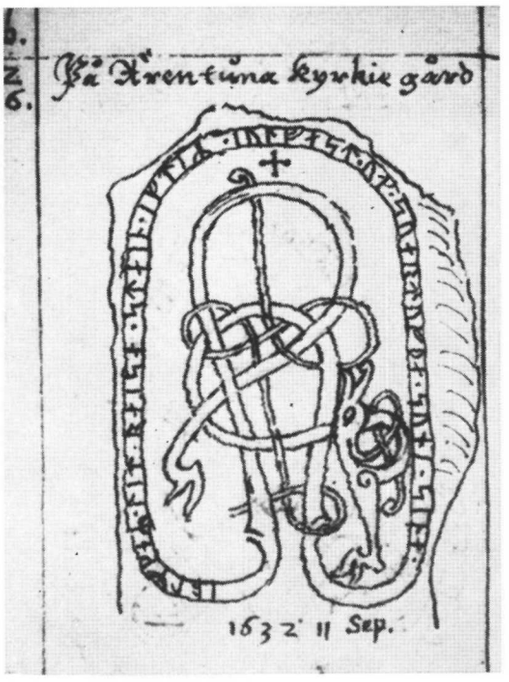

Fig. 180. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter teckning av Bureus.

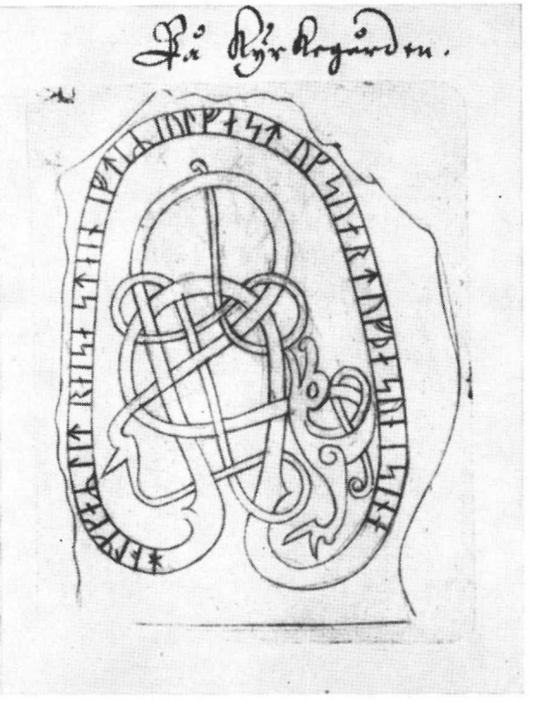

Fig. 181. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter kopparstick av Bureus.

Runstenen står på kyrkvallen, 60 m. S om kyrkan, 9 m. S om kyrkogårdsmuren, bredvid och t. v. om U 1015. Ristningsytan vetter åt NV. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Stenen var känd redan av Bureus. Han har tecknat den 1632 den 11 sept. Platsen uppges vara: »Vte på Kyrkegården i Ärentuna» (F a 6), »På Ärentuna kyrkiegård» (F a 10: 2), »Ärntuna Kyrkegård» (F a 5). J. Rhezelius: »Ärntuna Sochn På Kyrkiegården» (F a 10: 1), »Erentuna Sochn Opå Kyrkiegården ligger denna» (F l 1). — *Ransakningarna*: »ithem på Kyrkiogården, ligger een vacker steen, runska på skriffuit, och therhoos een Steen i huart hörn» (1667), »och straxt vth för wapenhusweggen en» (1677). J. Peringskiöld, *Monumenta*: »Uthe på Ärntuna kyrkegård wid Wåkenhusetz östre wägg finner man en kulliggiande Runesteen» (B 515 och L 218: »På Kyrkogården»). O. Celsius har granskat inskriften den 19 maj 1726. — I Kyrkoinventarium 1829 omtalas endast en runsten vid Ärentuna kyrka; det är tydligen U 1015 som avses: »En Runsten med inscription ligger istället för Trappa utan för Socknestugan på kyrkvallen.» — R. Dybeck 1864: »På södra kyrkvallen står en upptill afslagen runsten.» Och i *Sverikes runurkunder*: »Denne runsten har en lång tid legat på kyrkogården. Restes för några år sedan å kyrkvallen. Ett stycke af öfre kanten afföll då och förkom.» Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »strax S om kyrkan».

Ljusgrå, kvartsrik, kristallisk granit. Höjd 1,32 m., bredd 0,99 m. Toppen är avslagen, varigenom en del av inskriften har gått förlorad. F. ö. väl bevarad och synnerligen tydlig. En utmärkt vacker sten, med jämn, småknottrig ristningsyta. Runslinga och runor äro huggna med djupa och breda linjer. Ornamentiken är finare huggen, men överallt fullt tydlig (svagast äro de båda fötterna). I sin helhet är ristningen ett omsorgsfullt arbete, trots den hårda och på grund av kristallerna svårbearbetade ytan. Säkerligen ett verk av Öpir.

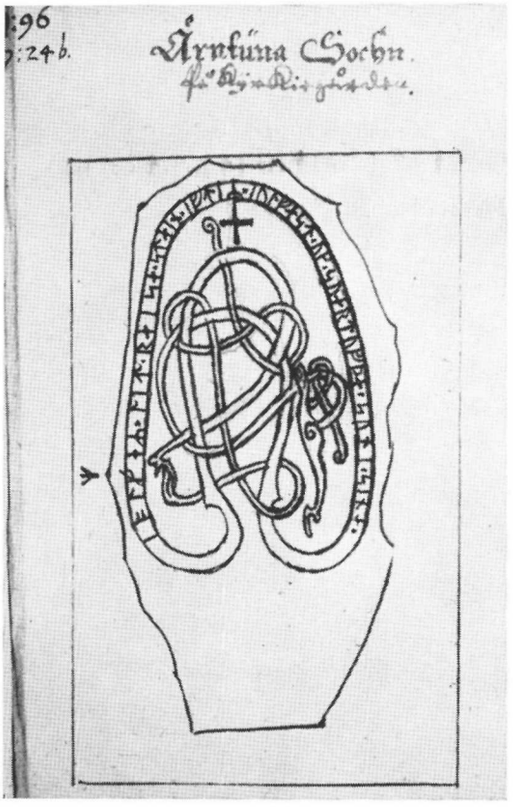

Fig. 182. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10: 1).

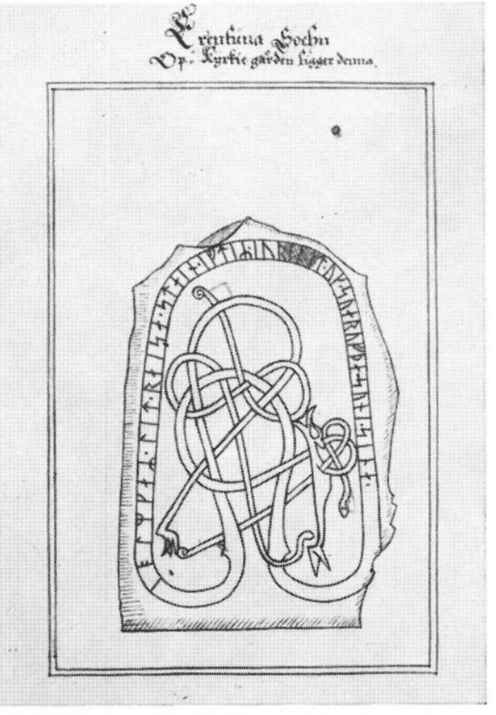

Fig. 183. U 1014. Ärentuna kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (F l 1).

Inskrift (med det inom [ ] tillagt efter Bureus):

iolmkeʀ ᛁ lit ᛁ raisa ᛁ stain ᛁ ifti[ʀ ᛁ iulfast ᛁ uk ᛁ] suartufþa ᛁ suni ᛁ sina ᛁ
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Holmgæiʀʀ let ræisa stæin æftiʀ Igulfast(?) *ok Svarthofða, syni sina.*

»Holmger lät resa stenen till minne av Igulfast(?) och Svarthövde, sina söner.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 1 **i** är tydligt; har ingen bst. 2 **o** är tydligt. 5 **k** är icke stunget. 6 **e** är tydligt stunget. 21 **i** är icke stunget. Båda bst i 23 **t** äro bevarade. Av 24 **i** finns halva runan, av 25 **ʀ** v. bst, däremot intet av hst. Därefter är ett stycke av runslingan avslaget, med omkr. 10 runor. Intet sk framför 35 **s**. Hela namnet 35—43 **suartufþa** är tydligt. 45 **u** är icke stunget. Sk efter 51 **a** är säkert.

Bureus (F a 10: 2): 21—43 **iftiʀ · iulfast · uk · suartufþa**; F a 6: 43 **i**. — Rhezelius, F a 10: 1: 6 **e**, 21—43 **iftiʀ × iulfast ᛁ uk ᛁ suartufþa**; F l 1: 6 **a**, 21—43 **iftiʀ · iuriḷtt · uk · suartufþa**. Runorna 29—31 anges genom skraffering såsom skadade och osäkra. — B 515: 21—43 **iftiʀ · iuli · sti uk · suartufþa**. — O. Celsius: **iolmkeʀ · lit · raisa · stain · iftiʀ · iulf - ṣt uk · suartufþa · suni · sina**. — Dybeck: 21—43 **iftiʀ . . . ᛁ suartufþa**.

Bureus (F a 5) tolkar inskriften sålunda: »HielmGirus fecit erigi lapidem in mem. JulFasti et Svarthufdonis filior. suorum.» — Rhezelius (F l 1): »Iolmgerus curavit erigi lapidem Iulfasto et Svarthufdoni filiis suis.» — Peringskiöld: »Holmger lätt uprätta grafsteenen effter sina Söner

Julfast och Swarthufwud.» — Carl Säve (*UFT* h. 1): »Holmger lät resa sten efter Jule, Stjuk (d. ä. Stjuf) och Svarthöfde, sina söner.» — Brate: »Holmger lät resa stenen efter **iulu · st** (Holmsten?) och Svarthovde, sina söner.»

Stenen är rest av en fader till minne av hans två söner. 1—7 **iolmkeʀ** torde återge runsv. *Holmgæiʀʀ*. *h*-bortfall är ingalunda ovanligt i Öpirs inskrifter. Egendomligt är visserligen 1 **i** i stället för väntat **h**; men ur fonetisk synpunkt är kanske teckningen av ett svagt artikulerat *h* med **i** icke orimlig. Jfr **hiulmfastr** U 705, **hiulmfas** U 706, **hiulmfast** U 750. Om det under vikingatiden och medeltiden vanliga namnet *Holmgæiʀʀ*, *Hol(m)ger* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105 och Sö 210. — 26—32 **iulfast** kan återge *Hol(m)fast* med *h*-bortfall, eller *Igulfast* med det frikativa *g* utelämnat mellan *i* och *u*. Det senare torde vara sannolikast, då förleden *Holm-* strax förut har tecknats **iolm** med **o**-runan. Om namnet *Igulfastr* se E. Wessén a. a. s. 100. — Om namnet *Svarthaufði* (*Svarthofði*) se U 52.

Ristningen är, såsom redan Brate har antagit, utförd av Öpir. Härför talar på ett avgörande sätt såväl ornamentik som runor. Runslingan med dess ganska eleganta utformning i de båda ändarna och uppläggningen på stenytans mitt är alldeles densamma som på den av Öpir signerade Marma-stenen, U 485. Runornas former och användning äro också mycket lika. U 1014 måste sägas vara ett karakteristiskt och ganska gott arbete av Öpir.

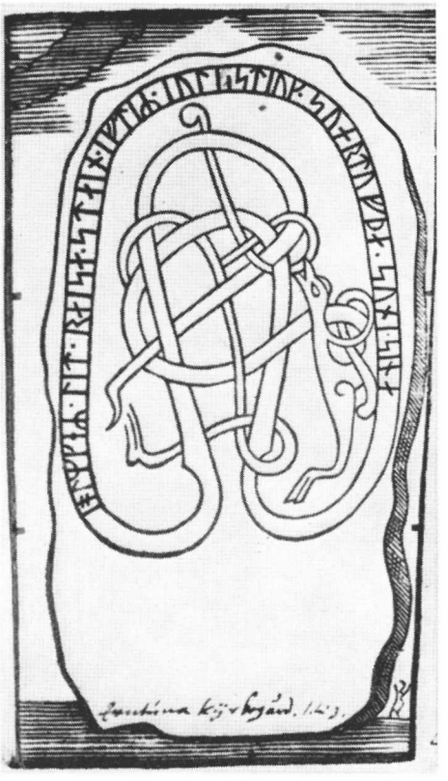

Fig. 184. U 1014. Ärentuna kyrka. Efter B 515.

1015. Ärentuna kyrka.

Pl. 51.

Litteratur: B 508, L 216, D 1: 220. J. Bureus, F a 6 s. 64 n:r 94 (Bureus' egen uppteckning), F a 10: 2 n:r 24, F a 5 n:r 492, F a 1 s. 105; J. Rhezelius, F l 1 n:r 57; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 48; O. Celsius, runstenar (F m 60) 1, s. 426; R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 17; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (F a 10: 2), kopparstick (F f 6 n:r 193); Rhezelius, teckning (F l 1); (J. Leitz och) J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 508); Dybeck (D 1: 220).

Runstenen står på kyrkvallen, 60 m. S om kyrkan, 10 m. S om kyrkogårdsmuren. Ristningsytan, som är hårt sliten, vetter åt NV.

Stenen var känd redan av Bureus. Han har granskat den 1638 den 19 juni. Platsen uppges vara: »På Ärentuna Kyrkiegålf» (F a 6), »I Ärentuna Kyrkegålf (F a 10: 2), »Ärntuna Kyrkegålf» (F a 5). J. Rhezelius: »Erntuna Sochn I Kyrkian ähr denna Runasten» (F l 1). — *Ransakningarna*: »I kyrkian ähr een Rundsteen liggiandes på gångan» (1667), »i wapenhuusdörren en» (1677). J. Peringskiöld, *Monumenta*: »I Wapnhuset» [av senare hand tillagt med blyerts: »innanför»] i dören», »Wapenhusgålfzdören» (B 508: »Vapenhus dör»; L 216: »Vapenhusdörren»). — O. Celsius har granskat inskriften den 19 maj 1726. — I R. Dybecks reseberättelse 1864 meddelas: »I ett med sopor uppfylldt hörn af vapenhuset låg såsom golfsten den under N:o 508 i Bautil upptagne runstenen. Ingen visste att en runsten der fanns.» Och i hans anteck-